

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

UN MERCAT DE 800 ANYS

XAC

Xarxa
d'Arxius
Comarcals

Arxiu Comarcal de la Noguera

ÍNDEX

PRESENTACIÓ DE L'ACTIVITAT	3
Descripció de la proposta.....	3
Descripció de l'activitat.....	3
Sabers bàsics	4
Competències clau	4
DINÀMIQUES DE L'ACTIVITAT	5
Breu introducció històrica.....	5
Taller a l'aula	7
Desenvolupament de l'activitat	8
Visita a l'Arxiu Comarcal de la Noguera.....	12
RECURSOS DE L'ACTIVITAT.....	13

Seu de l'Arxiu Comarcal de la Noguera

PRESENTACIÓ DE L'ACTIVITAT

Descripció de la proposta

El Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya disposa d'una Xarxa d'Arxius Comarcals encarregats de conservar, tractar, fer accessible i difondre el nostre patrimoni documental. És per això que des de la Xarxa d'Arxius Comarcals es creen activitats dirigides al públic escolar.

Aquestes propostes didàctiques faciliten que l'alumnat entengui quina és la funció pràctica d'un arxiu i ofereixen diferents recursos educatius per aproximar-se al passat a través dels arxius del territori.

Descripció de l'activitat

Aquesta activitat presenta l'estudi del fons de l'arxiu com a eina d'aproximació al passat. La proposta pretén fer valdre el mercat de Balaguer, la seva història i la seva gestió i vincular els espais d'avui amb els antics espais del mercat medieval.

Conèixer la llarga trajectòria que ha tingut Balaguer com lloc de confluència de camins i espai de trobada de persones i de productes, i descobrir els obstacles que la vila ha hagut de superar per celebrar mercat des de fa 800 anys, vincula a l'alumnat amb el mercat d'avui i estableix una connexió amb el passat.

L'activitat té dues parts complementàries:

- Taller a l'aula per treballar amb una tria de documents custodiats a l'Arxiu Comarcal de la Noguera (ACN) referents al mercat medieval de Balaguer.
- Visita guiada a l'ACN per conèixer l'equipament i les seves funcions i poder veure els originals dels documents que s'han treballat a l'aula.

Sabers bàsics

L'activitat desenvolupa els següents sabers del currículum de coneixement del medi natural, social i cultural¹:

- Desenvolupament del llenguatge i del llenguatge específic. Obtenir una bona comunicació lingüística.
- Adquisició de vocabulari.
- Coneixement del territori i de la història i de com això determina el que ara som.
- Resposta a diferents reptes i gestió d'aquests.
- Adquisició de mecanismes de resolució de problemes i treball en equip.
- Importància de la informació en tots els àmbits.

Competències clau

L'activitat permet posar en pràctica les següents competències clau del currículum educatiu²:

- Competència en comunicació lingüística: interactuar de forma oral, escrita, signada o multimodal en diferents àmbits i contextos i amb diferents propòsits comunicatius.
- Competència social, personal i d'aprendre a aprendre: reflexionar sobre un mateix per autoconèixer-se i promoure un creixement personal constant; col·laborar amb altres de forma constructiva i assegurar l'aprenentatge.
- Competència ciutadana: participar en la vida social i cívica. A partir del passat conèixer el present.
- Competència en consciència i expressions culturals: comprendre i respectar tota mena d'expressió de les diferents idees, opinions, sentiments i emocions. Conèixer l'àmplia gamma de manifestacions artístiques i culturals i de pensament.

---

¹ Decret 175/2022, de 27 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació bàsica de la Generalitat de Catalunya.

² Llei Orgànica de Modificació de la Llei Orgànica d'Educació 3/2020, de 29 de desembre d'Educació. Al *Butlletí Oficial de l'Estat*, 30 de desembre de 2020.

DINÀMIQUES DE L'ACTIVITAT

A qui s'adreça	Alumnat d'educació secundària obligatòria
Objectius	<p>Conèixer l'Arxiu, les seves funcions i el seu valor.</p> <p>Valorar el mercat, la seva història, el seu desenvolupament en el temps i la seva gestió.</p> <p>Conèixer els diferents espais de mercat.</p> <p>Descobrir la importància de Balaguer com a lloc de confluència de camins i espai de trobada de comunitats i de productes.</p> <p>Conèixer les normatives, usos i característiques d'un mercat històric.</p> <p>Veure i entendre el valor de la documentació històrica per conèixer i entendre el nostre passat.</p>
Durada	Dues sessions: taller a l'aula i visita a l'Arxiu Comarcal de la Noguera.

Breu introducció històrica

El mercat del dissabte de Balaguer té més de 800 anys. Ha estat, des del seu origen, lloc d'intercanvi, comerç i aglutinant de la població del territori. El fet que Balaguer es trobi a la cruïlla de camins que van a Lleida, Puigcerdà, Tàrraga i Binèfar, ha atret la gent dels pobles veïns i de les comarques més properes que hi han vingut a comprar i vendre productes artesans i manufacturats però, sobretot, productes conreats a les terres de Balaguer, a les hortes d'Avall, d'Amunt i del Molí del Comte.

El progressiu creixement del mercat dins la vila ha fet que hagi anat ocupant diferents espais com la plaça Sant Salvador, la plaça del Pou, el mercat del Reng de fruites i verdures de l'horta balaguerina o el Mercadal. Alguns d'aquests espais encara es mantenen en l'urbanisme actual, com la plaça del Mercadal que a l'edat mitjana limitava el barri jueu i el cristià i que encara avui s'utilitza com a espai de mercat.

L'origen documentat del mercat de Balaguer es remunta a l'any 1211, quan Pere I va atorgar el privilegi de celebrar mercat els dissabtes. En el document també es parla de la concessió de la celebració d'una fira de vuit dies a l'agost, coneguda com a Fira de Sant Bartomeu. El privilegi inclou algunes prerrogatives com l'exempció dels habitants de la vila a pagar certs tributs, assegura la protecció de la vila durant la celebració del mercat o dona facilitats a les persones d'altres poblacions perquè participin en el mercat de Balaguer.

Els diferents aspectes del comerç que tenia lloc a Balaguer es recollien en el Llibre de Costums, Privilegis i Ordinacions de Balaguer, avui conservat a l'Arxiu Comarcal de la Noguera. El llibre va ser promulgat l'any 1313 pels paers i prohoms de la ciutat per regular els espais del mercat, els tipus de producte de cada ubicació o les unitats de mesura. El mostassaf, posteriorment, serà la figura clau de la gestió del mercat perquè és qui vetlla per la correcta aplicació dels pesos i de les mesures, aplica les sancions, fixa els preus de venda a la menuda dels articles de consum més freqüents i també de la carn salada, el peix, el vi i l'oli. També ha de tenir cura de la qualitat dels productes, aplicant les multes en cas d'adulteració o incorrecta manipulació, tal com prescriuen les ordinacions municipals. El càrrec era triat periòdicament pel Consell de la ciutat.

A l'Arxiu Comarcal de la Noguera també es conserva el privilegi del 19 de març de 1387 del comte Pere, pel qual es permet a la comunitat jueva de Balaguer poder celebrar un mercat els dimecres. El dissabte és el dia festiu per aquesta comunitat i és per això que el comte fa aquesta concessió especial a la comunitat jueva, dedicada sobretot al comerç i l'artesania. El privilegi també dona seguretat a totes aquelles persones que van o tornen del mercat i assegura que no siguin detingudes.

També és important l'acord municipal del 3 de setembre de 1803 on s'estableix el trasllat a la plaça Mercadal dels punts de venda fixes de verdura que fins llavors estaven ubicats als porxos de la plaça del Pou. El creixement del mercat al segle XIX fa que la plaça del Pou no pugui acollir l'espai de venda dels productes de l'horta balaguerina, i per això aquesta part del mercat es trasllada a un nou espai que serà el Reng, que encara avui perdura. El que motiva el trasllat és la necessitat de comptar amb més espai a causa de l'increment de la producció de l'horta i a l'augment de comerciants provinents de Lleida.

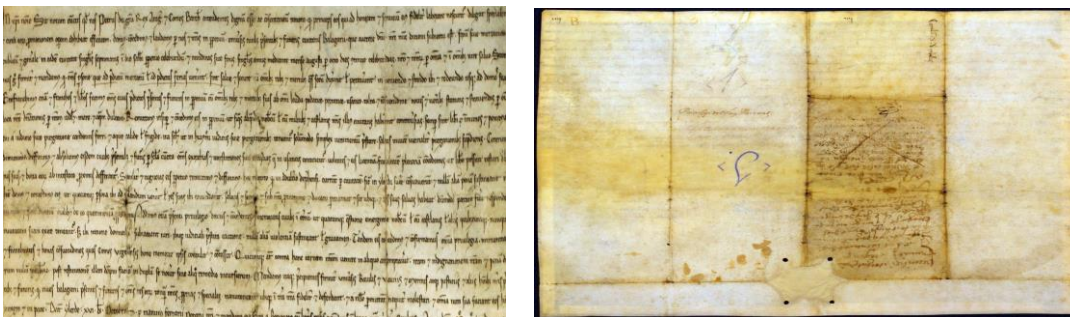
L'ACN custodia també altres documents importants per a conèixer el funcionament del mercat com el Llibre Verd on es recullen temes molt variats relacionats amb el funcionament del mercat, o el Llibre de la Cadena, que indica les tarifes de venda de diferents productes i que es lligava amb una cadena a la plaça del mercat per a poder ser consultat.

Taller a l'aula

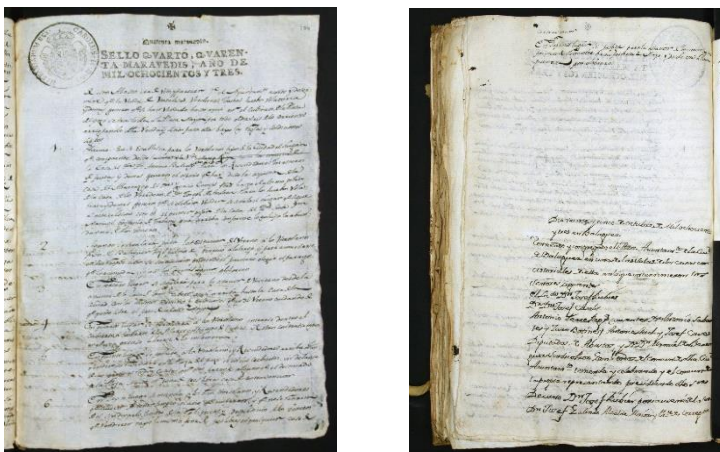

Per preparar el taller cal descarregar de la carpeta de RECURSOS la còpia dels documents de l'ACN seleccionats i les fitxes de treball.

DOCUMENT 1. Privilegi de l'any 1211 de Pere I per a la celebració del mercat de Balaguer els dissabtes i la Fira de Sant Bartomeu a l'agost.

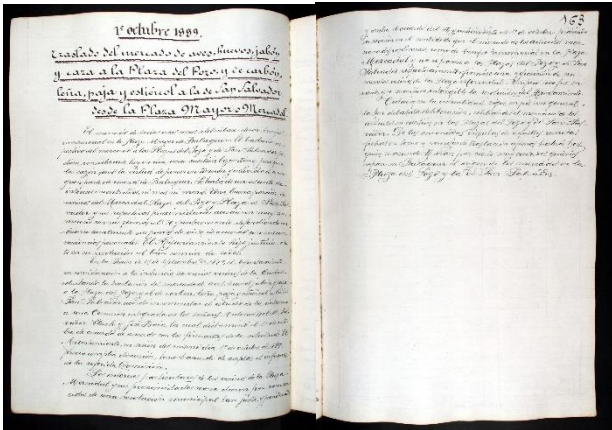

DOCUMENT 2. Acord Municipal de l'any 1803 on es promou la creació del Reng.

DOCUMENT 3. Fragment del Llibre Verd de l'any 1889 que parla de la gestió i regulació del Mercat per part de l'Ajuntament.

DOCUMENT 4. Privilegi de l'any 1387 en què el comte Pere atorga a la comunitat jueva el permís per celebrar el mercat setmanal de dimecres.

Desenvolupament de l'activitat

L'activitat s'inicia amb una breu introducció històrica sobre el mercat de Balaguer per part del personal docent que condueix l'activitat; la història del mercat, la seva importància en l'origen de Balaguer, els productes i les diferents regulacions.

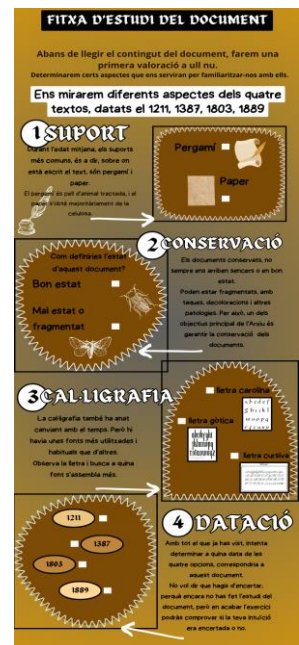
- Es divideix el grup classe en quatre equips de treball i s'explica la missió de cada equip. Rebran un document referent al mercat de Balaguer i caldrà que l'analitzin per descobrir de quin d'aquests quatre documents es tracta:
  - És el Privilegi de l'any 1211 per a celebrar mercat els dissabtes a Balaguer?
  - És el Privilegi que el comte Pere atorga a la comunitat jueva al segle XIV?

- És l'acord municipal del 1803 referent al Reng?
- És el fragment del Llibre Verd de l'any 1889 sobre la gestió del mercat?

És IMPORTANT aclarir a l'alumnat que cal una formació específica per poder estudiar en profunditat aquests documents. L'activitat és un simulacre de la tasca que fan els arxivistes i les arxivistes i no es pretén que es faci un estudi exhaustiu, només que s'aproximin a aquest tipus de recerca especialitzada de manera senzilla i lúdica.

- Cada grup rep una de les còpies dels originals dels documents que hauran de treballar (Doc 1, Doc 2, Doc 3 o Doc 4) i una còpia per grup de la FITXA D'ESTUDI DEL DOCUMENT i es fixa un temps per completar aquesta part de l'activitat. Aquesta fitxa serveix per familiaritzar-se amb el document abans de fer l'estudi del seu contingut, observant aspectes com el suport, la conservació, la cal·ligrafia, l'idioma o l'edat del document. Aquest treball previ només té com a objectiu l'aproximació a la documentació, no cal que les respostes a les preguntes que es plantegen a la fitxa siguin exactes.

- Un cop finalitza l'estudi formal, es reparteix a cada grup la fitxa d'estudi del contingut del document que li correspon. Seguint la fitxa de treball de cada document, l'equip anirà responnent les preguntes i localitzant la següent informació:
  - Data del document.
  - Quin tipus de document és (escriptura, abreviatures...).
  - A què fa referència.
  - Qui l'emet o a qui va adreçat.
  - Característiques formals.

Document 4

Sabem a què es dedicava principalment la comunitat jueva?

1

- Fixeu-vos bé en com està redactat el document i en quin idioma està escrit. Us suggereix alguna cosa?
- Enteneu de què parla el document?

domini millesimo trecentesimo octuagesimo septimo

2

- Localitzeu la línia del text on s'indica la data.
- Fixeu-vos que la data no està escrita amb números sinó amb lletres: mil·lèsimes (1), centenes (3), desenes (8) i unitats (7).
- Podeu identificar quina és la data que indica?

3

- La comunitat jueva de Balaguer no podia assistir al mercat dels dissabtes perquè era el seu dia sagrat, en el que no podien treballar, per això el comte els atorgava el privilegi de poder celebrar un mercat també els dimecres.
- Localitzeu la paraula "mercuri"; significa dimecres i la paraula "sabatti" que significa dissabte.
- Quin és el nom del comte que atorga el privilegi? I el nom del comtat?

4

- El comte també promet protecció als que vagin i vinguin del mercat, excloent a una llista de personatges com: falsificadors de moneda, lladres, sodomites, malfactors... Podeu trobar alguna d'aquestes paraules al text?

No us preocupen si no ho enteneu del tot. Identificar textos és molt difícil. Això és només una aproximació. El personal de l'Arxiu us mostrarà els documents originals i li podreu preguntar tot el que no hàgiu entès.

MEMBRES DEL GRUP:

Ara, amb tota la informació que heu pogut recollir, feu una reflexió i intenteu determinar quin dels quatre documents és.

- Un cop tinguin la fitxa completada, el personal docent reparteix la FITXA INFORMATIVA on es descriuen els quatre documents. El grup haurà de triar quin és el document que els ha tocat treballar.

PRIVILEGIS

A l'edat mitjana els privilegis consistien en favors, beneficis o excepcions que atorgava el rei a viles o a particulars.

- Els Llibres de Privilegis són llibres realitzats des d'època antiga per monarquies, institucions eclesiàstiques o corporacions públiques.
- Es registrava en un llibre tots els documents que eren expedient o que rebien, especialment aquells que eren garantia d'un privilegi, d'una propietat, d'un dret o d'una jurisdicció.
- Són formes jurídiques que consisteixen en una disposició o un tractament d'excepció beneficiós a una persona, grup de persones o a una població respecte a la resta. També s'anomena favor.
- Suposa un avantatge per a qui el té.
- Normalment, són els monarques qui els concedeixen i permeten l'enriquiment d'aquests nuclis.
- Un dels privilegis més comuns a l'edat mitjana era el de la Celebració del Mercat.

DOCUMENTS MUNICIPALS

Tota aquella documentació que genera un Ajuntament i que té a veure amb el dia a dia de la ciutat, els seus problemes, manifestacions, actes, querelles, acords...

Document de 1211 pel qual el comte Pere I concedeix a Balaguer el privilegi de celebració d'un mercat els dissabtes, d'una fira a mitjans d'agost, la fira de Sant Bartomeu, i garanteix la protecció de tots els que vagin i vinguin de mercat. També concedeix excepcions de certs tributs i impostos.

Acord Municipal del 3 de setembre de 1803.
Parla de la necessitat de traslladar la venda de fruita, verdura i productes d'horta a la plaça del Mercadal, perquè la plaça del Pou ja no té prou capacitat. La gran quantitat de productes de l'horta balaguerina i l'augment de l'afluència de pagesos de la zona, fan necessari el canvi. Així neix el Reng, el mercat de pagès que encara avui perviu.

Fragment d'una crònica del Llibre Verd, 1 d'octubre de 1889
El Llibre Verd conté les cròniques de la ciutat de Balaguer des de l'any 1030 fins a l'època contemporània. El fragment seleccionat, parla de la controvèrsia que va generar entre els comerciants el fet de separar les parades del mercat i determinats productes en dos espais diferents: la plaça de Sant Salvador i la plaça del Pou. Mesura a la qual s'oposen els comerciants del Mercadal.

19 de març de 1387
Privilegi pel qual el comte Pere permet a la comunitat jueva de Balaguer la celebració d'un mercat els dimecres, perquè per ells el dissabte era dia festiu i no podien anar a mercat. La comunitat jueva, que es dedicava majoritàriament al comerç i a l'agricultura, anys abans havia estat apartada i confinada en un barri anomenat call o jueveria.

- L'activitat a l'aula acaba amb una posada en comú davant un plànol de la ciutat de Balaguer. Es recomana projectar aquest plànol en gran format a la pissarra digital de la classe per facilitar l'exposició. Els grups aniran sortint en ordre cronològic, segons la datació de cada document, per exposar a la resta de la classe quina informació referent al mercat han pogut recollir; tipus de document, data, emissor i, sobretot, com funcionava el mercat en aquell moment i quina superfície ocupava. L'alumnat pot utilitzar el plànol projectat per situar-hi els diferents espais que puguin aparèixer als textos estudiats.

- A tall de conclusió es proposa una reflexió sobre els diferents aspectes tractats:
  - Veure si les zones més poblades de la ciutat d'avui es corresponen o no, amb les zones originàries de mercat.
  - Analitzar si tots els mercats històrics de Balaguer han conviscut o no en el temps.
  - Comparar els eixos comercials d'abans amb els d'ara i explicar el perquè de les coincidències o de les diferències.
  - Fer un relat sobre com els sembla que el mercat va determinar el futur de la ciutat.

Visita a l'Arxiu Comarcal de la Noguera

L'equip de l'ACN us acompanyarem en aquesta descoberta a les instal·lacions de l'arxiu, adequant la visita al nivell educatiu del vostre alumnat i als vostres objectius educatius.

La visita inclou les següents activitats:

- Benvinguda i intercanvi d'informació per valorar els coneixements previs de l'alumnat.
- Recorregut guiat per les instal·lacions de l'arxiu.
- Explicació de les funcions de l'ACN.
- Observació i consulta dels originals dels documents treballats a l'aula.
- Posada en comú de l'activitat realitzada a l'aula i resolució de dubtes.

RECURSOS DE L'ACTIVITAT

A continuació especificuem les diferents tipologies de documentació que s'empraran per a l'activitat. Els documents, imatges i materials corresponents a l'activitat es podran descarregar de la carpeta de RECURSOS.

- Plànol turístic de Balaguer.
- Document 1 i Fitxa 1
- Document 2 i Fitxa 2
- Document 3 i fitxa 3
- Document 4 i Fitxa 4
- Fitxa d'estudi del document
- Fitxa informativa